

ตัวอย่าง การแสดงบทโนราของคณะ “เฉลิมประพา”

บทโนรา เป็นบทการแสดงเรื่องโนราถูกบุชายัญ คณะเฉลิมประพาได้ฝึกฝนการรำรำมาจากอาจารย์รุ่งและอาจารย์เจียง นิยมขึ้นด้วยการขับบทกลอนในการเล่าเรื่อง

“ขึ้นข้อต่อเรื่อง ในเบื้องบทครบกำหนด 12 ทำนองสาร

เจ้าโฉมนางโนราปรีชาชาญ พฤฒจารย์จะเอาไปเผาไฟ

ขึ้นไปหลอนหลอกบอกแม่ศิวบุญตัวซื่อสัตย์ไม่คักมัย

ได้ปลื้กหลีกหนีแม่ตัวไป ถึงเวียงชัยไกรลาศ ปราสาทนาง”

การเล่นเรื่องมีทั้งการขับบทกลอน กล่าวบท และพูดไปคามาเนื้อเรื่องที่ได้อีกขึ้นมาแสดงเริ่มต้นว่า “ข้าพเจ้าเองเป็นนางโนราเป็นลูกสาวของท้าวอุทุมพร ไม่รู้ว่าเป็นบุญหรือเป็นกรรมของข้าพเจ้าที่ได้ตกมาอยู่ในสถานที่นี้ วันหนึ่งข้าพเจ้ากับพี่ทั้ง 6 คน ได้บินลาพ่อหนีแม่มาเล่นน้ำในสระที่กลางป่าหนทางไปเมืองกาหลอม และข้าพเจ้าเองก็ถูกนายพรานทำบ่วงคล้องติดต้องตัวของข้าพเจ้ามา จนว่านายพรานได้นำตัวข้าพเจ้ามาถวายให้กับพระศรีสุทรน พระศรีสุทรนเห็นแล้ว ทรงโปรดปราน ได้ทำการอภิเษกสมรสแต่งตั้งข้าพเจ้าให้เป็นมเหสี ทั้ง ๆ ที่พระองค์ทรงมีภรรยาอยู่แล้วคือนางกาหลอม เป็นลูกของดาหน (โหรา) ทำให้เมียหลวงไม่พอใจ มีความอิจฉา มีการใส่ร้ายนางโนรา ทำให้ถูกลงโทษด้วยการนำไปบูชาไฟ ขับบทกลอนว่า

“เมียหลวงหวงหึงเหมือนเสือ จะเขียดเนื้อกายกินเหมือนขึ้นหมู

อินางโนรามันอุปาทชาติศัตรู เบียดเบียนกูเสียดหลายประการ”

นางกาหลอม พยายามหาวิธีการใส่ร้ายนางโนราว่าเป็นกาลกิณีบ้าน กาลกิณีเมือง เพราะพ่อของนางกาหลอมเองเป็นโหรทำนายทายทักว่า นางโนรานี้มีร่างกายครึ่งคนครึ่งสัตว์ โดยหารู้ไม่ว่าแท้จริงแล้ว นางโนรามีร่างกายครึ่งคนครึ่งเทพ เพราะเมืองท้าวพระอาทิตย์ (อาทิตย์วงศ์) คือพ่อของนางโนราครองเมืองไกรลาศนั้น ไม่ได้อยู่บนพื้นดิน แต่อยู่เหนือพื้นดินขึ้นไปอีกชั้นหนึ่งแต่ไม่ใช่สวรรค์ มันอยู่กึ่งกลางระหว่างสวรรค์กับโลกมนุษย์ ใคร ไม่มีบุญวาสนาขึ้นไปไม่ถึง ส่วนท้าวอาทิตย์วงศ์ เมื่อก่อนอยู่เมืองศรีสุทรน มีความชำนาญในการทำปึก ทำหาง ได้บินขึ้นไปอยู่กินอย่างสามีภรรยาได้เกิด นางโนราขึ้นมา โดยมีพี่สาวอีก 6 คนแต่เป็นคนละพ่อ

ยกเรื่องมากล่าวถึง นางกาหลอมเมียหลวงผู้อิจฉาได้หากลอบยาให้พระศรีสุทรนออกจากบ้านจากเมืองเพื่อกำจัดนางโนราได้ง่าย จึงได้วางแผนให้มีราชสาส์นมาจากเมืองยาดังเป็นข้อความทำประลองศึก ซึ่งเป็นจดหมายปลอม ส่วนจดหมายจริง พระศรีสุทรนส่งไปให้มางานแต่งงานระหว่างพระศรีสุทรนกับนางโนรา ไปไม่ถึงเมืองยาดัง นางกาหลอมแอบนำไปทิ้งเสีย แล้วได้เขียนจดหมายปลอมส่งมาให้ทำประลองทำศึก ให้ศรีสุทรนได้ออกจากเมือง เรียกแผนอย่างนี้ว่า “ล่อเสือออกจากถ้ำ” เพราะนางกาหลอม

จะทำอะไรกับนางโนราก็ได้ พระศรีสุรินไม่รู้กลอุบาย ได้ยกทัพออกจากบ้านจากเมืองไปในป่า มองไม่เห็นกองทัพของข้าศึก นางกาหนมวางแผนกับพ่อ (โอรสหลวง) ต่อไปด้วยการนำช้างเผือกไปปล่อยไว้กลางป่า เพื่อให้พระสุรินได้พบช้างแล้ว มีความต้องการจะได้ช้างเผือกกลับพระนคร สมจริงดังนั้น พระศรีสุรินได้สั่งให้ทหารเที่ยวคล้องช้างเผือก ไม่ได้เสด็จกลับเมืองจนกว่าจะคล้องช้างเผือกได้ ส่วนโอรสหลวงก็กลับมาดำเนินแผนการต่อ ด้วยการทำนางโนราว่าเป็นกาลกิณีบ้านกาลกิณีเมือง ถ้าจะฆ่าด้วยศาสตราอาวุธ กลัวเลือดจะตกยางจะออก ต้องทำโทษด้วยการเผาทั้งเป็น

ส่วนนางโนราเหมือนกับอยู่ตัวคนเดียว ขาดที่พึ่งพิง เพราะพระศรีสุรินผู้เป็นพระสวามีไม่อยู่ ด้วยสัญญาชาตญาณของมณุษย์ที่ต้องเอาตัวรอด จึงได้ไปเฝ้าขอปีกกับหางกับแม่พระสวามี เพราะแม่พระสวามีมีความรัก ความเอ็นดูต่อนางโนราเป็นอย่างมาก และได้เก็บปีกกับหางของนางโนราไว้เพื่อประสงค์ให้นางโนราขึ้นไปรำให้ดูอาทิตย์ละ 1 ครั้ง นั่งอยู่ภายในห้องด้วยความสงสัย ทำไม่หลายสัปดาห์แล้วนางโนราไม่ขึ้นเข้าเฝ้า และรำรำให้ได้ชม จึงได้รู้จากเหล่าเสนา 2 คน เป็นตัวแทนของนางโนราไปขอปีกและหางต่อแม่ของพระสวามี นางต้องการรู้ว่า นางโนราไม่สบายใจอะไรถึงได้ไปขอปีกหาง จึงไม่ยอมมอบปีกและหางให้กับเหล่าเสนา โดยสั่งให้เหล่าเสนาไปบอก นางโนราว่า “ให้นางโนรามาทูลขอด้วยตนเอง” นางโนราได้ขึ้นไปเฝ้าพร้อมกับเล่าเรื่องราวในการขอปีกและหาง ฝ่ายแม่พระสวามีได้รับรู้เรื่องราวมาโดยตลอด แต่พูดอะไรไม่ได้เพราะไม่มีหลักฐานในการแสดงให้พระศรีสุรินทราบได้

นางโนราบอกว่า “การขึ้นมาทูลขอปีกกับหางเพื่อต้องการพิสูจน์ตัวเอง ถ้าหากว่าถูกผิดจริงก็ขอให้พระเพลิงเผาผลาญ ฝ่ายแม่พระสวามีเชื่อว่า “พระเพลิงจะไม่เผาผลาญนางโนรา เพราะนางโนราไม่มีความผิดอะไร” ก็เลยมอบปีกและหางให้กับนางโนรา นางโนราได้ปีกและหางกลับมาแล้ว แต่งตัวออกไปรำรำที่ห้องพระโรง โดยมีเหล่าทหารฝ่ายนางกาหนมได้ถือไฟขึ้นมา ประชาชนต่างทราบข่าวต่างพากันเข้ามาดู มีความโกรธแค้นนางโนราเป็นอย่างมาก เพราะเข้าใจผิดคิดว่า นางโนราเป็นกาลกิณี จึงได้ขว้างก้อนหินก้อนดิน ด้วยเหตุสม้ยนั้น คนในเมืองล้มหายตายจากกันเยอะ ซึ่งสาเหตุมาจากแผนของนางกาหนมทั้งหมด ได้ให้เหล่าทหารนำยาพิษไปวางไว้ที่แหล่งน้ำ ประชาชนกินเข้าไปเกิดล้มตาย โดยไม่รู้สาเหตุ เพื่อจะโยนความผิดเหตุที่เกิดขึ้นมาจากนางโนราเป็น “กาลกิณีบ้านกาลกิณีเมือง” ส่วนประชาชนที่ได้ล่วงรู้ความจริงว่านางโนราไม่มีความผิด ต่างพากันร้องห่มร้องไห้

นางโนรารักษาไฟ ในการถูกลงโทษหาว่า เป็นกาสกนิ
ด้วยการถูกจับนุชาชัย (ภาพถ่าย 19 เมษายน 2550)

เมื่อเหล่าทหารได้ก่อกองไฟลุกโชน นางโนราออกมาร้ายร้ายรอบกองไฟ ก่อนร้ายว่า นางโนราต้องการให้เหล่าเทวดาได้ดูด้วย จึงให้เปิดจากออก 7 ดับ (ซึ่งจะเป็นตัวตลกสวมหน้ากากพราน ที่มีความจงรักภักดีต่อนางโนราเป็นผู้ทำหน้าที่ในการเปิดฉาก) ดังนั้นโรงโนราโรงครูจึงต้องมุงจากไว้เป็นสัญลักษณ์ทางพิธีกรรมไว้ด้วย แม้จะสร้างโรงด้วยเต็นส์ก็ตาม นางโนราออกร้ายร้ายเวียนรอบกองไฟอยู่สักครู่ เมื่อตัวตลกเปิดฉากออก 7 ดับแล้วนางโนราก็บินออกจากห้องพระโรงทางช่องที่จากถูกเปิดฉากออกไปสู่บ้านเมืองของตัวเองอย่างปลอดภัย

นางโนรากำลังจะบินออกทางช่องจากถูกเปิดออก
ไปสู่นบ้านเมืองของนาง (ภาพถ่าย 19 เมษายน 2550)

การรำลึกสองบท เป็นการเล่าเรื่องที่ได้รับความนิยมจากชาวบ้านในอดีตเป็นอย่างมาก เป็นนิยายแบบจักร ๆ วงศ์ ๆ คณะโนราโรงครูได้หยิบยกมาบางตอนขึ้นมาแสดงเพื่อความสนุกสนานและความบันเทิง ส่วนเรื่องที่ได้รับ ความสนใจและคณะโนราโรงครูนิยมแสดง คือ เรื่องโนรา สามารถเรียกน้ำตาจากคนดูได้ เพราะชาวบ้านจะมีความรักนางโนราอยู่แล้ว รู้ว่าถูกใส่ความจนถูกบูชายัญ จะเป็นบทที่เศร้าสุดต่อผู้ชมเป็นอย่างมาก

โนราโรงครู : พิธีกรรมการลาโรง

เมื่อคณะโนราโรงครูเล่น 12 บทจบลง ถือเป็นการลาโรงในส่วนของพิธีกรรมการแสดง ส่วนการลาโรง ส่งครู ส่งผี ตัดโรง ตัดเหฺมฺรย และพลิกสาตคถ้า เป็นหน้าที่ของนายโรง เพราะมีความเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมที่สำคัญที่ต้องใช้ความรู้ ความชำนาญ คณะลูกคู่คนอื่นๆ จัดเตรียมเก็บเครื่องดนตรีอื่นๆ ยกเว้นเครื่องดนตรี ทับ กลอง โหม่ง ฉิ่ง คณะโนรามีความเชื่อว่า “ช่วงเวลาเก็บเครื่องดนตรีเพื่อรอเวลาการลาโรง ห้ามนำเครื่องดนตรีมาตีเล่น เพราะพิธีกรรมการร้ายรำได้หยุดลงแล้ว ถ้ามีเสียงเครื่องดนตรีเกิดขึ้นระหว่างนี้ อีกจะมีวิญญาณฝ่ายไม่คิดกลับเข้ามาสู่โรงพิธีอีก”

แม้คณะโนราจะเก็บเครื่องดนตรีและสิ่งอื่นเสร็จแล้ว ต้องรอเวลาการทำพิธีลาโรง สำหรับโนราคณะ “เฉลิมประพา” ประกอบพิธีลาโรงหลังเที่ยงคืน ไปประมาณ 5-10 นาที เพราะเวลายามนี้จะเป็นเวลาของวิญญาณที่เรามองไม่เห็น ถือว่าเป็นช่วงของเวลาค่อยลง ไม่นิยมลาโรงช่วงยามเวลากำลังขึ้น ซึ่งเริ่มนับตั้งแต่ช่วงเช้า จนถึงเวลาเที่ยงคืน โนราแถบจังหวัดปัตตานีถือว่าเป็นช่วงยามเวลาขึ้น มีส่วนแตกต่างจากโนราแถบจังหวัดสงขลา การลาโรงนิยมกำหนดช่วงเวลาลงเหมือนกัน แต่มีการกำหนดยามแตกต่างกัน “โนราแถบสงขลาจะดูดวงอาทิตย์ช่วงเช้าจัดว่าขึ้นตลอด แต่พอหลังเที่ยงจะเป็นช่วงยามเวลาลง การลาโรงตอนเย็นแต่ก็ถือว่าพระอาทิตย์กำลังลง” ส่วนโนราแถบปัตตานีถือว่าตอนเย็นพระอาทิตย์ลงก็จริงยังสว่าง (กลางวัน) อยู่อีก “กลางวันมีคเขา(วิญญาณ) แต่เราแจ้ง กลางคืนจะมีคเรา แต่เขา (วิญญาณ) แจ้ง” (เฉลิม แก้วพิมพ์, สัมภาษณ์ 19 เมษายน 2550)

นายโรงโนราจะต้องแต่งตัวทรงเครื่องครบตามรูปแบบโนราอย่างสมบูรณ์ จะมีพระขรรค์เป็นอาวุธประจำกายในการทำพิธีกรรม “เนื่องจากพระขรรค์เป็นอาวุธของเทพ หรือสมมติเทวราชในวัฒนธรรมภาคใต้ คนสามัญจะใช้พระขรรค์ไม่ได้ ที่ปรากฏในหนังตะลุง พระขรรค์จะเป็นศัตราวุธหรือศัตราภรณ์ของรูปหนังที่สูงสุดก็มีอิทธิฤทธิ์และมักทรงคุณธรรม จึงถือเป็นอาวุธที่มีพละานุภาพและศักดิ์คานุภาพ คณะโนราได้คิดนี้ จึงนำพระขรรค์มาใช้ประกอบพิธีกรรมรักษาโรคบางชนิดให้แก่ผู้ป่วย” (รุ่งนภา เกิงพิทักษ์, 2545, 116) พระขรรค์ส่วนใหญ่จะลงอักขระจากหมอหรืออาจารย์ผู้มีคาถาอาคม เมื่อได้ฤกษ์ยามการลาโรง นายโรงจะเริ่มพิธีกรรมไปตามลำดับดังนี้

บทลาโรง

คึกมาแล้วเสงเขบ	โบไม้หับเพรียงเขบไปหังป่า
ถึงยามพระสงฆ์จะทรงผ้า	ถึงยามโนราจะลาโรง
ถ้าพี่จะบ้าไปตามน้อง	เสมือนช้างพลายทองไปตามโขลง
ลูกรักจากไปไม่ลืมโรง	โขลงไปไม่ลืมน้องหนา
พี่ขอลาโรงที่เคยเล่นรำ	ทุกเช้าทุกค่ำจำต้องขอลา

ขอลาจาก ลาฟาก ลาฝ่า	จำเป็นต้องลาเอากันไป
เราเคยเล่นเคขร่าอยู่มั่วสุ่ม	มีแต่แมงมุมจะชักใย
ต้องลาจากกันไป	ต่างคนต่างฝ่ายเอาน้ำตา
พี่ขอลาสาธ ลามอน	ลาที่นอนทั้งหมอนผ้า
ร้องบอกนางแฉงของข้า	จงอยู่เถิดหนาอย่าน้อยใจ
ลาเสายาวเสาสั้น	อยู่พร้อมกันอย่าไปไหน
ถึงเวลาที่จากไป	ไม่รู้เมื่อไหร่จะพบกันเล่า
บอกแม่เอวบางร่างน้อย	น้องอย่าได้สร้อยพีกี่ไม่เศร้า
ไม่รู้เมื่อไหร่จะพบกันเล่า	เวรเจ้าพระคุณของฉันทา
ถ้าน้องคณ้าน้องเอยที่จะลงงม	ถ้าน้องคคตมที่จะลงควา
ให้สมดังมาตรการปรารถนา	จำเป็นต้องลาจากกันไป
เปรียบเสมือนนกเป่าขอลาโอ	เปรียบเสมือนแมงพู่ลาพวงมาลัย ฯลฯ

บทลาโรงจะมีการจับบทกลอนเพื่อแสดงการอาลัยที่ได้มาอาศัยอยู่ร่ำรำ อยู่กินภายในโรงโนราโรงครู เป็นการผูกพันกันระหว่างคณะโนรา เจ้าภาพ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย และบางครั้งการลาโรงเป็นการแสดงความรักระหว่างหนุ่มสาวในเชิงของการเกี่ยวพาราสี

ถ้าน้องคคณ้าน้องเอยที่จะลงงม	ถ้าน้องคคตมที่จะลงควา
ถ้าขุครากถากโคนที่โอนไปได้	รำไหนพาไปไว้ชายโรงคา

ด้วยความที่รักด้วยความที่ห่วง ไม่อยากจะจากไป จะเล่นนานไปก็ไม่ได้ เพราะเจ้าภาพจะมีความลำบากในการหาอาหารมาให้ในการต้อนรับ จึงมีความจำใจต้องจากกัน

บทส่งครูหมอมคณะโนรา

ครูหมอโนรา	ให้มาอยู่ที่เล็บที่กำไล
ให้มาอยู่ที่เทริดน้อย	ทับสร้อยพวงมาลัย
ให้มาอยู่ที่เล็บที่กำไล	สอดใส่ข้างซ้ายและข้างขวา

บทส่งครูหมอเจ้าภาพ

ครูหมอโนราเจ้างาน	ขึ้นสู่สถานของท่านเสียดึกหนา
ช่วยรักษาลูกเล็กและเด็กอ่อน	ทั้งกุมารหลานนอนในเปลผ้า
ช่วยรักษาข้าวรักษาของ	รักษาเงินทองมากมายนานา
ให้อยู่ดีกินดี	ถูกลี้อเคอริไปข้างหน้า
ให้มีเงินทองอย่าให้ขาด	ให้ได้ใช้ทาสาใช้ทาสา

ถ้าได้ทำนาไร่
ถ้าทำนาให้ได้ข้าวมาแต่รวง
ให้ได้ร้อยรวงเจ็ดต่อเหวียน
ให้ได้ร้อยเม็ดเจ็ดต่อเหวียน

ขอให้ได้ข้าวเทียบปลายป่า
ได้ร้อยเม็ดเจ็ดต่อหลวง
เก็บข้าวขึ้นจากนาให้ทุกด้วยรดลากด้วยเกวียน
เหวียนให้ขึ้นเข้าเขบนเคหา ฯลฯ

บทส่งเทวดา, สิ่งศักดิ์สิทธิ์

ครุหม่อเจ้างานขึ้นบ้านหมดแล้ว
จะส่งศักดิ์สิทธิ์เทวดา
ให้ลงจากศาลาจากพาไล
ลูกจะร้องส่งพระอาทิตย์
ท่านได้ทรงราชสิทธิ์ปรีชามาน
ถ้าผู้ใดใครหรือยกมือไหว้
ไปให้เป็นเส้นด้ายสายมณฑล
ทิศที่สองส่งพระจันทร์ทั้งสิบห้า

ขอแล้วเป็นเพลงพระคาถา
แรกเข้าเชิญมาจะส่งให้ท่านไป
ให้ไปในวันพยับนาล
ทั้งหกองค์ทรงฤทธิ์ ไปทางทิศอีสาน
ค่อยเหตุการณ์มนุษย์ปุณฺณ
ตามภูมิมาว่าไว้ให้ได้ผล
รอบตัวคน โนราที่เข้ามาปฏิภาณ
อาชาคดองแคล้วแคล้วกล้าหาญ ฯลฯ

บทส่งผี

ท่านศักดิ์สิทธิ์ท่าน ไปหมดแล้ว
โอมส่งมหาส่ง
ยังเล่าผีดำให้ไปดำ
ผีท่องให้ไปท่อง
ผีนายอาจมาตรงหลา
ผีโพธิ์ให้ไปโพธิ์

ขอแล้วเป็นเพลงพระคาถา
ส่งผีดงส่งผีป่า
ผีลาให้ไปลา
ยังเล่าผีนาให้ไปนา
เร่งพาเจ้าพามาขลุ่ยออกไป
ยังเล่าผีโทรให้ไปโทร ฯลฯ

บทรำนกกระจอก

เป็นบทที่กล่าวถึงความหวังเป็นโยระหว่างนายโรงกับคณะเจ้าภาพที่จะจากกัน แต่ยังมี
ความเป็นหวังเป็นโย ซึ่งเป็นช่วงสุดท้ายของรายการ

นกจอกบินออกชายคา
ครั้นว่าจะบินพันไปไม่ได้
บินข้ามสมุทรไท
นางนกจอกบินออกชายคา
ครั้นว่าจะบินพันไปไม่ได้

ทำปีกวา ๆ จะข้ามสมุทรไทย
เพราะนกนาย นกยังหวังไข
เท่านั้น้องหนา
ทำปีกวา ๆ ข้ามทะเลวน
เพราะนกนาย ลูกยังไม่ถึง

ข้ามทะเลวน	เท่านั้น้องหนา
นางนกจอกบินออกชายคา	ทำปีกวา ๆ จะข้ามสายสาคร
ครั้นว่าจะบินพันไปไม่ได้	เพราะนกนาย นกลูกยังอ่อน
บินข้ามสาคร	เท่านั้น้องหนา
นางนกจอกบินออกชายคา	ทำปีกวา ๆ จะข้ามทะเลไฟ
ครั้นว่าจะบิน บินพันไปได้	เพราะนกนาย นกไม่ได้ห้วงไหว (ลูกโตแล้ว)
กะบินข้ามทะเลไฟเถอะเจ้างาม (แม่เอ๋ย)	

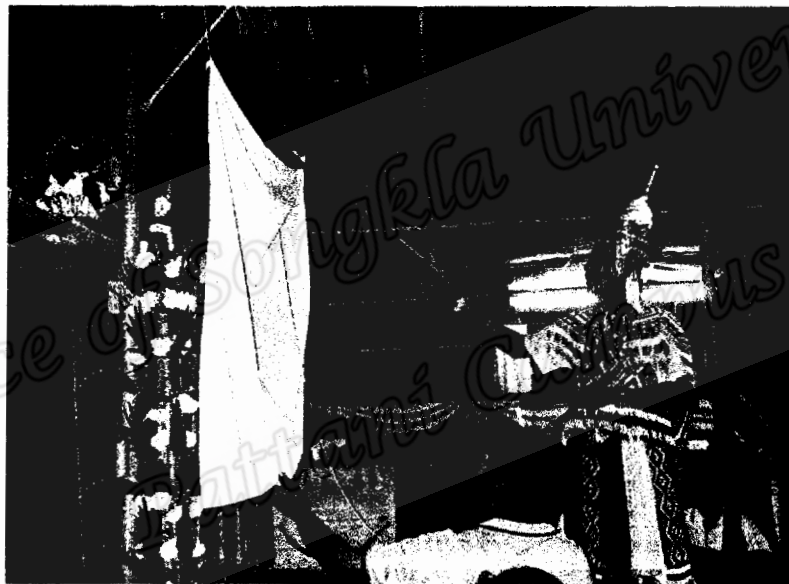
นายโรงโนราแสดงท่าทางการข้ามทะเลไฟที่อยู่ข้างหน้าแบบกล้าๆ กลัวๆ เปรียบเหมือนกับลูกนกที่ปีกยังไม่แข็งแรง ไม่กล้าบินออกจากรัง ผลสุดท้าย นายโรงจะต้องก้าวข้าม กระโถศ พ้นจากทะเลไฟไปได้ในที่สุด ด้วยขั้นตอนพิธีกรรมที่ผ่านมา นายโรงมีความเชื่อมั่นว่า ลูกดอง ที่สามารถตัดเหฺมฺรยให้ขาดได้ เหมือนกับลูกนกที่ปีกแข็งแรงจะสามารถบินออกจากรังไปในโลกกว้างได้อย่างมั่นคง ดังนั้นการพา เหฺมฺรย บนของเจ้าภาพ ข้ามพ้นทะเลไฟไปได้ ด้วยขั้นตอนพิธีกรรมที่ถูกต้องจากการรำเรียนฝึกฝนของนายโรงจากครูบาอาจารย์อย่างถูกวิธี สามารถตัด เหฺมฺรย บนให้หายขาดได้ เจ้าภาพกลับมาใช้ชีวิตตามปกติ เพราะ เหฺมฺรย ได้หลุดพ้นไปแล้ว การถูก เหฺมฺรย อีกคงเป็นเรื่องลำบาก เพราะมีทะเลไฟกั้นอยู่ระหว่างกลาง

พิธีกรรมการตัดขาดเชิงรูปธรรม - นามธรรม

การผูกมัด - ตัดขาดเชิงรูปธรรม (เชิงพื้นที่) คือ บริเวณภายในโรงโนราโรงครู ถือว่าเป็นพื้นที่พิเศษที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม เพราะการยกโรงโนราโรงครูแต่ละครั้ง จะมีพันธสัญญาระหว่างมนุษย์กับสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ เช่น ครูหมอบโนรา คายายบรรพบุรุษ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย พิธีกรรมสร้างความผูกพันระหว่างโลกทั้งสองมาพบกันตามขั้นตอนพิธีกรรม จึงมีการกำหนดเขตพื้นที่พิเศษขึ้นมา เริ่มต้นตั้งแต่การปลูกโรง โครงสร้างต่าง ๆ เชื่อมต่อกันด้วยการมัด เมื่อเข้าสู่วันสุดท้ายเป็นการส่งวิญญาณสิ่งเหล่านี้กลับสู่ภพภูมิเดิม ไม่ให้ยึดติดเป็นเขตพื้นที่ที่ได้กำหนดขึ้น ดังนั้นพื้นที่บริเวณภายในโรงพิธี จะต้องประกอบพิธีการตัดโครงสร้างบางส่วนของโรงโนราออก เพื่อแสดงถึงการตัดขาดเชิงพื้นที่ให้กลับไปสู่สภาพเดิมของคณะเจ้าภาพ หลังจากจับบทกลอนลาโรงเสร็จแล้ว นายโรงจะทำการจุดเทียนแล้ว “เริ่มทำพิธีตัดสายสิญจน์โยงจากโรงโนรากับบ้านเจ้าภาพ ตัดสายสิญจน์เพดานบนพาไล นำหยวกกลอง ตัดสายสิญจน์ผ้าเพดาน เสาตั้งที่มีสายสิญจน์ผูกไว้หน้าหลัง ส่วนผ้าขาวที่ นายโรงตัดไม่ให้หล่นถึงพื้น จะมีเจ้าบ้านมาคอยรับ เพราะถือเป็นของสูง มีเคล็ดว่าเป็นที่สถิตของ ครูหมอบโนรามารประทับก่อนจะมาประทับทรง จึงเป็นสิริมงคลกับเจ้าของบ้าน เก็บไว้บูชา (เหมือนกับที่ 12 เช่นสังเวศเสร็จแล้ว ห้ามนำไปให้สัตว์กิน เจ้าภาพต้องนำเอาใส่ถุงแล้วขุดหลุมฝัง) จากนั้นลูกดองจะป็น

ขึ้นไปบนพาลีเพื่อเปิดจากบนหลังคาออก 3 ดับ เพื่อเปิดออกไปให้เห็นท้องฟ้า จะได้ส่งวิญญาณ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์กลับไปสู่ภพภูมิสถาน

ความผูกพัน - ตัดขาดเชิงนามธรรม คือ เริ่มเข้าสู่พิธีกรรมวันแรก โนราจะจับบทกลอนในการ เชื้อเชิญ อ้อนวอน วิญญาณครูหมอโนรา ครูอาจารย์ บรรพบุรุษ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายมาอยู่ภายใน พื้นที่โรงพิธี เพื่อมารับเครื่องเซ่น มาเป็นสักขีพยาน สร้างความสนุกสนาน และช่วยป้องกันเหตุร้ายจาก ภายนอก เป็นการสร้างความผูกพันระหว่างกัน วันสุดท้าย คือ การส่งครูด้วยบทร้องเนื้อหาใน เชิง ลากจาก หมายความว่า ไม่ได้ตัดขาดพันธสัญญาทางใจ แต่เป็นการตัดขาดจากเรื่องที่เป็นบ้านเอาไว้ และ ตัดขาดความอาลัยอาวรณ์ เพื่อให้วิญญาณกลับไปอยู่ในภพภูมิของตน ลูกหลานจะได้กลับไปใช้ชีวิต ตามปกติ ด้วยความเป็นสิริมงคล

นายโรงทำพิธีตัดทุกสิ่งภายในโรงที่มีการผูกมัดเอาไว้ เพื่อให้ทุกอย่าง ได้หลุดพ้นจากบ่วงที่เป็นบ้านเอาไว้ (ภาพถ่าย 19 เมษายน 2550)

พิธีการตัดเหมुरย

การยกโรงโนราขึ้นมาแต่ละครั้ง จะมี เหมुरย เป็นพันธสัญญาระหว่างเจ้าภาพกับครูหมอโนรา จะต้องตัดขาดออกจากกัน ถ้าตัดไม่ขาดคณะเจ้าภาพจะไม่หลุดจาก “เหมुरยบน” “ชาวบ้านและคณะ โนราเชื่อว่าครูหมอและพิธีกรรมโนราโรงครู สามารถรักษาอาการป่วยไข้ที่มาจากความผิดปกติของ ร่างกาย โรคภัย หรือเกิดจากการกระทำของครูหมอโนราด้วยการบนบาน การรักษาทางเวทมนต์คาถา โดยผ่านโนราหรือคนทรงครูหมอโนรา” (พิทยา บุษรรัตน์, 2548 : 7) การตัด เหมुरย เป็นพิธีกรรม สำคัญ ที่จะทำให้เจ้าภาพได้หลุดพ้นจาก เหมुरย ที่ได้บนบานเอาไว้กับครูหมอโนรา เพื่อจะทำให้ชีวิต

ได้รับสมประสงค์ตามต้องการ ดังนั้น นายโรงโนราที่จะสามารถตัดเหมฺรย บนให้ขาดได้ ต้องเป็น นายโรงโนราที่ผ่านพิธีกรรมการตัดจุก (ครอบเทริด) เรียกว่า “โนราใหญ่” เท่านั้น สำหรับโนราที่ไม่ผ่านพิธีกรรมการตัดจุก เรียกว่า “โนราปราชิก” ไม่สามารถจะประกอบพิธีกรรมการตัด เหมฺรย จะทำให้พันธสัญญา ระหว่างเจ้าบ้านกับครุหมอโนราไม่ขาดจากกัน คายายจะมาตามทวงสัญญาจนลูกหลานอยู่ไม่มีความสุข และต้องเสียเงินในการยกพิธีโรงครุ เพื่อแก้บนอีกครั้ง

การบนบานของคณะเจ้าภาพจะมีลักษณะแตกต่างตามเหตุและผล ทุกครั้งที่บนบาน โนราโรงครุจะต้องมี ชั้นเหมฺรย จะเป็นชั้นอะไรก็ได้แต่อย่าเป็นชั้นพลาสติก สำหรับไว้ใส่ หมากพลู 9 คำ เทียน 9 เล่ม ดอกไม้ 9 ดอก เงิน (จำนวนเท่าไรก็ได้) บางครั้งมีเล็บ กำไล (บนเสร็จแล้วต้องเอาออก) ชั้น เหมฺรย นี้เจ้าภาพจะเก็บไว้จากวันแรกที่ได้ไปบนบานเอาไว้กับนายโรงโนราว่า มีความประสงค์จะยกโรงโนราขึ้นมาเล่น ส่วนสัญลักษณ์ของ เหมฺรย คือ หมากพลูและเทียน “หมาก พลู เทียนเป็นเหมฺรย ไม่ใช่หมาก พลู เทียนเป็นตัวแทนของเหมฺรย เรียกว่า ชั้นหมากเหมฺรย” (เฉลิม แก้วพิมพ์, สัมภาษณ์ 21 มีนาคม 2551) เหมฺรยนี้ บางเจ้าภาพเก็บไว้ 1 ปีบ้าง 3 ปีบ้าง บางครั้งเก็บไว้เป็น 10 ปี เพราะยังไม่มีความพร้อมที่ยกโนราโรงครุมาแสดง ดังนั้น “เหมฺรย ต้องเก็บรักษาไว้อย่างดี ห้ามทิ้ง ห้ามไปแตะต้องอะไร บางคนนำมาทำความสะอาด มีผลทำให้บุตรหลานเกิดไม่สบายได้อีก จึงต้องยกชั้นหมากมาทำพิธีบนกับโนราโรงครุอีกครั้ง บังเอิญมีการย้ายบ้าน ต้องจุดเทียนภาศต่อครุหมอโนราแล้วห่อผ้าขาวพาไปอยู่บ้านใหม่ด้วย” (เฉลิม แก้วพิมพ์, สัมภาษณ์ 21 มีนาคม 2551)

สำหรับพิธี “ตัดเหมฺรย” นายโรงจะตัดชั้นหมากเหมฺรยที่แขวนไว้ได้ฟาไล นำเทียน 9 เล่ม หมากพลู 9 คำ และดอกไม้ 9 ดอกภายในชั้น เหมฺรย มาห่อด้วยกระดาษ “ถ้าเจ้าภาพบนด้วยปากเปล่า ไม่มีชั้นหมากเหมฺรย ช่วงเวลาตัดเหมฺรย นายโรงต้องถามก่อนว่ามี ชั้นหมากเหมฺรยหรือไม่ ถ้าไม่มี จะใช้ใบมะพร้าว 3 ใบทำเป็นตาลปีตรแทนสัญลักษณ์ของการตัด เหมฺรย” (เฉลิม แก้วพิมพ์, สัมภาษณ์ 21 มีนาคม 2551) ช่วงเวลาการตัดเหมฺรย “เช่นเดียวกับ ครุฐิตินันท์ สิทธิสุด ตอนอายุ 3 ขวบ เกิดล้มป่วยลงโดยไม่ทราบสาเหตุ ทำการรักษาด้วยวิธีการต่าง ๆ อาการเจ็บป่วยไม่ทุเลา พ่อแม่จึงบนบานเอาไว้ ให้ลูกสาวหายเป็นปกติจะทำการยกโรงโนราโรงครุมาทำการแก้บน” (ฐิตินันท์ สิทธิสุด, สัมภาษณ์ 19 เมษายน 2550) พ่อแม่ต้องพานุตรหลานที่เจ็บไข้ไม่สบาย มานั่งอยู่ที่มุมหนึ่งของโรงโนรา นายโรงจะใช้กระดาษหนังสือพิมพ์ห่อ เหมฺรย เอาไว้ นายโรงถือด้านหนึ่ง แล้วให้คนที่เจ็บป่วยจับอีกด้านหนึ่ง โดยให้ญาติจับคนเจ็บต่อ ๆ กันไป นายโรงจะใช้พระขันธในการตัดกระดาษหนังสือพิมพ์ที่มี เหมฺรย อยู่ภายใน ต้องตัดให้ขาดจากกัน 3 ครั้งด้วยกัน

การตัด เหนุขย ต้องการใช้เจ้าภาพหลุดพ้นจาก พันธสัญญาระหว่างเจ้าภาพ กับครุหมอโนรา
(ภาพถ่าย 19 เมษายน 2550)

พิธีการบัตราด

บัตราด คือ การนำค้ายคิบอยู่ในกระสอบคลาด (กระสอบใบเตยตั้งอยู่บนพาไล เรียกว่า สอบนั่ง บรรจุ เบี้ยคลาดโนรา มีเขียนครุ ค้ายคิบ หมากพลู) โนราจะลาโรงจะต้องนำสบคลาดลงมา ทำพิธีกรรม ด้วยการเอาเบี้ยมาเหน็บสะเอว เพื่อป้องกันเสนียดจัญไร และนำค้ายคิบมาคลี่ออก นำข้าวสารมาโปรยบนค้ายคิบแล้วทำการบัตราช 3 ครั้ง ใช้เทียนกับพระขรรค์ในการสอดพิธี แล้วนำค้ายคิบมาเช็ดหน้า เช็ดตา เป็นการกันเสนียดจัญไร บัตราชความให้ออกจากร่างกาย นำค้ายคิบมาคลี่ สวมร่างกาย เริ่มจากศีรษะให้จรดปลายเท้า เชื่อว่า เป็นการป้องกันตัวนายโรงผู้ประกอบพิธีกรรม เพราะการประกอบพิธีกรรมต่างๆ มีหลายพิธีกรรมเข้าไปเกี่ยวข้องกับสิ่งที่อยู่เบื้องหลังทำให้เกิดเหตุขึ้นมา เช่น การเหยียบเสน การตัดเหนุขย เป็นต้น ถ้านายโรงไม่มีการป้องกันตัว สิ่งไม่ดีเหล่านี้จะวิ่งเข้าหาผู้ประกอบพิธีกรรมได้ตลอดเวลา

จากนั้น นำค้ายคิบขึ้นมาพันบนยอดเทริด จึงเริ่มซัดข้าวสาร (เป็นการซัดให้วิญญาณพวกผี สิ่งไม่ดีออกไป) นายโรงนำผ้าขาวม้าคลุมไหล่ทั้งสองคล้ายปีกนก เรียกว่า ร่อนผ้า “การนำผ้าขาวม้ามาทำการร่อนผ้า เหมือนกับเป็นเกราะมาป้องกันตัวอีกชั้นหนึ่ง วิญญาณที่ไม่ดีแม้จะเล็กเพียงฝุ่นธุลี มองด้วยตาไม่เห็น ก็ไม่สามารถเข้ามาแตะต้องแม้แต่เครื่องทรงโนรา และร่างกายได้” (พร้อมด้วยการท่องมนต์คาถา) จะมีการร่อนไปตามจังหวะซำๆ แล้วค่อยเร็วขึ้น แล้วนำผ้ามาม้วนซัดให้ลอดช่องระหว่างขาของนายโรง พร้อมกับยอดเทริด คนตรีหยุดการบรรเลง ห้ามตีเครื่องดนตรีขึ้นมา เพราะจะทำให้วิญญาณที่จากไปจะหันกลับเข้ามาภายใน โรงพิธีและเข้ามาในร่างกายของคณะโนราได้ จากนั้นนายโรงไปนั่งบนพนัก เพื่อให้เจ้าภาพเข้ามาไถ่บ้าน (ภาษาท้องถิ่นว่า ไถ่บ้าน ไถ่ช่อง) ไถ่ข้าว ไถ่ของ ไถ่วัว ไถ่ควาย ไถ่ไร่ ไถ่นา ไถ่ทุกอย่าง เพราะเจ้าภาพได้มอบให้กับคณะโนราโรงครูในวันแรก เมื่อวันสุดท้าย

เจ้าภาพต้องมาไถ่คืน นายโรงจะคืนกลับให้เจ้าภาพ พร้อมกับพรมน้ำมนต์ให้กับเจ้าภาพและทั่วบริเวณ
โนราโรงครู

การทำพิธีบั้งราช เพื่อต้องการปิดเสนียดจัญไรต่างๆ ออกจากร่างกาย (ภาพถ่าย 19 เมษายน 2550)

คณะเจ้าภาพนำขันหมากไปได้บ้านคืนจากนายโรง โนรา หลังสิ้นสุดการแสดง (ภาพถ่าย 19 เมษายน 2550)

พิธีพลิกศาตคกล้า

การพลิกศาตคกล้า เป็นขั้นตอนพิธีกรรมสุดท้าย ทุกคนต้องออกจากโรงโนราโรงครู จึงจะพลิกศาตคกล้าได้ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ทางพิธีกรรมช่วงสุดท้าย “เหมือนกับเป็นการพลิกแผ่นดิน เช่นว่า บ้านนี้อยู่ในเคราะห์กรรม มีเหตุต้องยกโรงโนราโรงครูขึ้นมาแสดง การพลิกศาตคกล้า คือ การพลิกกลับไปให้เจ้าภาพได้อยู่อย่างสุขสบายตามปกติ เมื่อพลิกศาตคกล้าแล้วการยกโรงโนราโรงครูในครั้งนี้เสร็จสิ้นทุกอย่าง คณะโนราจะเข้าไปภายในโรงพิธีอีกไม่ได้

โนราคณะ “เฉลิมประพา” นิยมใช้เวลาในการแสดง 2 คืน กับ 1 วัน ส่วนการแสดง 3 คืน 2 วัน จะประกอบพิธีกรรมแตกต่างกันออกไป ระยะเวลา 3 – 4 ปีที่ผ่านมา เจ้าภาพไม่นิยมการแสดงแบบ 3 คืน 2 วัน เพราะใช้เวลานานเกินไป และค่าใช้จ่ายสูง ปัจจุบัน การแสดงโนราโรงครูจะคิดค่าใช้จ่ายเป็นคืนๆละหมื่นกว่าบาท (ไม่เหมือนกับลิมนต์คิดค่าใช้จ่ายเป็นครั้ง จะเล่นกี่คืนก็ได้)

พิธีกรรมวันสุดท้ายของโนราคณะ “เฉลิมประพา” กำหนดทำพิธีลาโรง หรือวันส่งครุหมอลงหลังเที่ยงคืน นายโรงต้องใช้ความรู้เชิงพิธีกรรม และไสยศาสตร์อย่างเต็มที่ เพื่อส่งวิญญาณครุหมอลกลับสู่ภพภูมิสถานอย่างสงบสุข และกำจัดวิญญาณฝ่ายร้ายไม่ให้วนเวียนรบกวนครอบครัวเจ้าภาพ เนื่องจากความเชื่อเรื่องผีในวัฒนธรรมภาคใต้มีหลายพวก เมื่อทำพิธีชุมนุมครุในวันแรก จะมีทั้งผีฝ่ายดีและฝ่ายไม่ดี เข้ามาอาศัยภายในโรงพิธี นายโรงต้องส่งผีกลับสู่โลกวิญญาณ ห้ามมายุ่งเกี่ยวกับมนุษย์ ถ้าเป็นผีฝ่ายดีอย่างผีครุหมอล ดาชาย จะถูกเชิญให้ขึ้นไปอยู่บนบ้าน ช่วยพิทักษ์รักษาลูกหลานไม่ให้เจ็บไข้ได้ป่วย อยู่เย็นเป็นสุข ถ้าเป็นผีฝ่ายร้าย พวกผีพราย ดาโยง จะเป็นพวกที่ทุกคนไม่ค่อยรู้เรื่องและไม่ค่อยยอมไป บางครั้งต้องใช้ไม้หวายตีขับไล่ เพื่อให้มั่นใจว่าส่งกลับสู่โลกวิญญาณไปหมดแล้ว ถ้าโนรามืออคมไม่เก่งพอ ไล่ผีไม่ไป ผีจะวนเวียนเกาะกินความสุขความเจริญของเจ้าบ้านจนล้มจมไปในที่สุด

การแสดงโนราโรงครูคณะ “เฉลิมประพา” ในสถานการณ์ความไม่สงบเป็นอุปสรรคต่อการเดินทาง โดยเฉพาะคืนสุดท้าย แม้พิธีกรรมจะสิ้นสุดประมาณสี่ทุ่ม หรือห้าทุ่ม จะต้องรอเวลาให้ล่วงเลยหลังเที่ยงคืนประมาณ 5 – 10 นาทีจึงจะทำการลาโรงได้ “เพราะตามความเชื่อถือเป็นช่วงเวลาที่ลึกลับและเป็นเวลาของพวกวิญญาณในการเดินทางไปสู่สถานภภูมิของตนเองอย่างปลอดภัย” แม้สถานการณ์บ้านเมืองไม่สงบ แต่นายโรง คือ นายเฉลิม แก้วพิมพ์ ไม่ต้องการให้ช่วงเวลาลาโรงต้องเปลี่ยนแปลง ต้องการรักษาพิธีกรรมเอาไว้ ดังนั้น การแสดงในคืนสุดท้ายแต่ละครั้งจะเสร็จพิธีกรรมประมาณตีสองหรือตีสาม บรรดาคณะโนราต้องเดินทางกลับ เพราะมีการพลิกศาตคกล้าแล้ว ถือว่าการแสดงโนราสิ้นสุด คณะโนรากลับเข้าไปภายในโรงพิธีไม่ได้ ทั้งที่ไม่มั่นใจในความปลอดภัย แต่ทุกคนมีความมั่นใจว่า บรรดาคณะโนราทุกคนมีครุหมอลประจำกายที่คอยช่วยปกป้องรักษาให้ทุกคนเดินทางกลับอย่างปลอดภัย

โนราโรงครู “คณะเฉลิมพระพา” : ความสัมพันธ์และกระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม

จากการศึกษาโนราโรงครู พบว่า มีความผูกพันกับวิถีชีวิตของชุมชนชาวพุทธ ที่มีพื้นฐานความเชื่อดั้งเดิม (ผี วิญญาณ) เช่น การไหว้ผีบรรพบุรุษ การเข้าทรง และพิธีกรรมความเชื่ออื่นๆ ที่ปรากฏในโนราโรงครู ผสมผสานความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์ และศาสนาพุทธ ที่ยังมีบทบาทต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ต่อสถาบันครอบครัวเป็นอย่างมาก “โนราโรงครูเป็นพิธีกรรมทางความเชื่อในหลักคำสั่งสอนของพุทธศาสนาซึ่งผสมผสานกับลัทธิพราหมณ์และความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์หรือผีบางเทวดา” (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ และนิภาวรรณ วิรัชนิภาวรรณ, 2533 : 21 อ้างถึงใน พิทยา บุษรารัตน์, 2535 : 252) “ความเชื่อและพิธีกรรมโนราโรงครูจึงมีบทบาทและหน้าที่ต่อปัจเจกบุคคลและต่อสังคมส่วนรวมตามลักษณะของพุทธศาสนาระดับชาวบ้าน” (ฉลาดชาย รมิตานนท์, 2527 : 72 อ้างถึงใน พิทยา บุษรารัตน์, 2535 : 252) พิธีกรรมต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ เริ่มตั้งแต่ เกิด แก่ เจ็บ และตาย โดยชาวบ้านเชื่อว่า ภาวะความเจ็บไข้ได้ป่วยที่เกิดขึ้นกับลูกหลาน ต้องมีมูลเหตุที่มองไม่เห็น ทำให้เกิดสัญลักษณ์ทางพิธีกรรมขึ้นมาเพื่อสื่อสารกับสิ่งเหล่านี้ด้วยการบนบาน ซึ่งเชื่อว่าจะทำให้ชาวบ้านได้ล่วงรู้สาเหตุของปัญหา โดยกล่าวอ้างถึงมูลเหตุเหล่านั้นว่า เกิดจาก ความผูกพันระหว่างบรรพบุรุษผู้เป็นครูหมอโนรากับลูกหลาน ที่ยังมีความรัก ความผูกพัน ดังนั้น ภายในโรงโนราโรงครูจึงมีการบทบาทและหน้าที่สัมพันธ์กันระหว่างมนุษย์กับวิญญาณธรรมชาติ และสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ พอสรุปได้ดังนี้

1. ลักษณะความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตชาวบ้าน ด้วยเหตุที่โนราโรงครูเป็นพิธีกรรมที่เกิดจากความเชื่อ ความรัก ความผูกพันระหว่างวิญญาณบรรพบุรุษกับลูกหลาน ทำให้เกิดวัฒนธรรมการ สืบทอดที่เข้ามาเชื่อมโยงความสัมพันธ์ไว้ด้วยเหตุผล 2 ประการด้วยกัน คือ

1.1 พันธสัญญาระหว่างครูหมอโนรากับลูกหลาน ผู้มีเชื้อสายโนรา มีความสัมพันธ์ทางสายเลือดบรรพบุรุษ ตายายผู้สืบเชื้อสายครูหมอโนราประสงค์ให้ลูกหลาน สืบเชื้อสายต่อ ด้วยการยกโรงโนราโรงครูขึ้นมาเพื่อเช่นสังเวช ทำกิจกรรมเพื่อความสนุกสนานโดยการรำรำ จึงเป็นความสัมพันธ์ที่มีอาจจะได้ เป็นเหตุให้ต้องยกโรงโนราโรงครูขึ้นมา ซึ่งมีมูลเหตุให้ลูกหลานต้องยกโรงพิธีขึ้นด้วยเหตุผล 3 ประการ คือ

1.1.1 รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีตามบรรพบุรุษ การยกโรงพิธีขึ้นตามพันธสัญญาระหว่างลูกหลานกับครูหมอโนราแต่ละตระกูล บางตระกูลมีการยกโรงพิธีทุกปี บางตระกูล 3 ปี หรือ 5 ปีต่อครั้ง ขึ้นอยู่กับความพร้อมและฐานะทางการเงินของลูกหลาน การสืบทอดตามเชื้อสายจะดำเนินต่อไปจากรุ่นสู่รุ่น ปัจจุบันจะมีหลายครอบครัวที่ยังปฏิบัติอยู่ในแถบจังหวัดปัตตานี โดยเฉพาะครอบครัวที่มีเชื้อสายโนราโดยตรง และมีลูกหลานเป็นร่างทรง ยิ่งถ้าร่างทรงเป็นเจ้าของ

สำนักด้วยมักนิยมยกโรงพิธีขึ้นมาประจำทุกปี บางครอบครัวมีการสร้างโรงพิธีขึ้นมาอย่างถาวรบริเวณบ้าน และพื้นที่ที่มีการปลูกสร้างโรงพิธี ชาวบ้านจะปล่อยให้เป็นที่ว่างอันศักดิ์สิทธิ์สำหรับปลูกโรงพิธีในปีต่อๆ ไป

1.1.2 ลูกหลานเจ็บป่วยโดยไร้สาเหตุ ตามความเชื่อจะต้องมีการยกขันหมากให้นายโรงโนรามาทำการบนบาน เพื่อขอให้ลูกหลานหายจากอาการเจ็บป่วย และสัญญาว่าจะยกโรงโนราโรงครุขึ้นมาแสดง อาการเจ็บป่วยเช่นนี้ เกิดจากการลงโทษของครุหมอโนรา เพื่อต้องการให้ลูกหลานได้ระลึกถึง และหวังให้สืบทอดวัฒนธรรมเชื้อสายโนรา หรือกรณีที่ลูกหลานคิดพินิจสัญญาใด ๆ ก็ตามที่ให้ไว้กับครุหมอโนรา ตัวอย่างกรณี “นางลั่น จันทรแก่น อายุ 83 ปี มีอาการเจ็บป่วยติดต่อกันเป็นเวลาหลายวัน ไปรักษาที่โรงพยาบาล แพทย์ตรวจพบเนื้อร้ายได้รักแร้ ใช้เวลารักษานานสามเดือน อาการเจ็บป่วยไม่ทุเลา วันหนึ่งในช่วงเวลาอำรุ่ง ได้มีครุหมอโนรามาเข้าทรง บอกให้รู้ถึงสาเหตุการเจ็บป่วยว่า เกิดจากการลงโทษของครุหมอโนรา ให้ทำการบนด้วยการยกโรงโนราขึ้นมาแสดง ญาติจึงทำตามคำแนะนำของครุหมอโนรา ด้วยการนำขันหมากไปเชิญนายโรงโนรามาที่บ้านเพื่อทำการบน วันรุ่งขึ้นเมื่อนางลั่น จันทรแก่น ไปตรวจอาการป่วยที่โรงพยาบาล ปรากฏว่า ไม่พบเนื้อร้ายได้รักแร้ และสุขภาพก็เป็นปกติ นางลั่น ไม่มีอาการเจ็บป่วยให้เห็น” (อัมพร มณีเนียม, สัมภาษณ์ 20 เมษายน 2551)

1.1.3 เกิดจากฐานะความเป็นอยู่ภายในครอบครัวมีความราบรื่นอยู่เย็นเป็นสุข ถ้าชายได้กำไร ลูกหลานสอบเข้ารับราชการได้ หรือลูกเลื่อนเคอี่ การได้มาซึ่งสิ่งเหล่านี้เชื่อว่าเกิดจากครุหมอโนราของตระกูลอยู่เบื้องหลังความสำเร็จจากการบนบาน เมื่อได้ทุกสิ่งอย่างที่ปรารถนา ต้องมีการยกโรงพิธีขึ้นมาแสดง ถ้าบางตระกูลไม่มีเชื้อสายโนรามาก่อน จะบนบานกับครุหมอโนราของนายโรงคณะใดคณะหนึ่งก็ได้

1.2. การรักษาโรค ความสนุกสนาน ความสามัคคีระหว่างเครือญาติ และการได้ระบายความทุกข์ให้ครุหมอโนราได้รับรู้เพื่อขอความช่วยเหลือในการแก้ปัญหา สิ่งเหล่านี้ได้กลายมาเป็นความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชุมชนภายในโรงพิธีกรรม ดังที่ Radcliff– Brown อธิบายว่า “พิธีกรรมความเชื่อ และเทพนิยายต่างๆ ของชาวอันดามัน เป็นส่วนหนึ่งของระบบศาสนา ซึ่งมีหน้าที่เสริมสร้างความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในสังคมพิธีกรรมช่วยเสริมสร้าง “อารมณ์ร่วม” (Collective Emotions) และช่วยควบคุมความประพฤติของสมาชิกในสังคมให้อยู่ในกรอบของจารีตประเพณี กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ พิธีกรรมมีหน้าที่หลักในการช่วยบำรุงรักษาความสามัคคี กลมเกลียว ระหว่างสมาชิกสังคม ส่วนการตอบสนองความต้องการด้านจิตใจนั้น เป็นหน้าที่รองลงมาของพิธีกรรม” (ยศ สันตสมบัติ, 2537 : 29) แม้ปัจจุบันสังคมและวัฒนธรรมแปรเปลี่ยนไป สถาบันครอบครัว

เปลี่ยนเป็นครอบครัวเด็วมามากขึ้น สื่อด้านเทคโนโลยีทันสมัย แต่ชุมชนยังมีความเชื่อมั่นต่อการรักษาโรคภัย เช่น เสน ใฝ่ในที่ลับ ไข่อึ้ง หรือความเจ็บป่วยอื่น ๆ ที่หาสาเหตุไม่ได้

2. ลักษณะความสัมพันธ์บนพื้นฐานอิทธิทางด้านความเชื่อ

ขั้นตอนการแสดง โนรา โรงครูแถบจังหวัดปัตตานี มีการผสมผสานระหว่างความเชื่อดั้งเดิม (วิญญาณ) ผสมผสานกับศาสนาที่แพร่เข้ามาใน แต่ละยุคสมัยมาประยุกต์กับการแสดง โนรา โรงครู ดังที่พิทยา บุขรรัตน์ กล่าวไว้ว่า “โนราโรงครูเป็นพิธีกรรมทางความเชื่อในหลักคำสั่งสอนของพุทธศาสนาซึ่งผสมผสานกับลัทธิพราหมณ์และความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์หรือผีสิงเทวดา” (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ และนิภาวรรณ วิรัชนิภาวรรณ, 2533 : 21 อ้างถึงใน พิทยา บุขรรัตน์, 2535 : 252) ดังนั้น อิทธิพลทางพระพุทธศาสนาได้ เข้ามามีส่วนสร้างความสัมพันธ์กับการแสดง โนรา โรงครูหลายขั้นตอนด้วยกัน เช่น การแสดง โนรา โรงครูประจำปีในแถบจังหวัดปัตตานีนิยมแสดงในเดือน 6 เดือน 7 เดือน 9 และเดือน 11 ส่วนเดือน 8 จะหยุดการแสดง เพราะเป็นเดือนแรกแห่งการเข้าพรรษา เชื่อกันว่าบรรดาครูหมอจะไม่ประสงค์ประทับทรง เพราะเป็นเดือนแห่งการถือศีล ฟังเทศน์ ฟังธรรม และเดือน 10 เป็นช่วงเดือนที่มีการปล่อยเปรต ทำให้มีความลำบากในการควบคุม และบ้านใดที่ไม่มีการแสดง โนรา โรงครูมาเป็นเวลาสามปี มีเหตุเป็น ไปได้ที่จะเกิดอุบาทวีขึ้นบริเวณบ้าน ทำให้ครูหมอไม่ยอมมาประทับทรง ก่อนจะยกโรงพิธี ต้องมีการนิมนต์พระภิกษุมาสวดทำบุญบ้าน ส่วนการถวายหม้อรับครูหมอ โนรา จะไม่รับการถวายในวันพระ การเช่นสังเวชยาให้สว่างเลขเวลาหยามพระ (เวลาพระฉันอาหารเพล) ส่วนการยกโรง โนรา โรงครูครอบครัว (ตัดจุด) เพื่อเปลี่ยนแปลงโนรารุ่นใหม่ไปสู่การเป็นนายโรงสมบูรณ์แบบ คุณสมบัติผู้เข้าพิธีต้องมีอายุครบ 20 ปี ไม่ผ่านการแต่งงานมาก่อน จะนิมนต์พระมานั่งเป็นอุปัชฌาย์เพื่อมาทำพิธีผูกผ้าให้กับ โนรารุ่นใหม่ จากนั้นผู้เข้าพิธีตัดจุด (ครอบครัว) เสร็จแล้วต้องบวชในวันรุ่งขึ้น ซึ่งเป็นการกำหนดกฎเกณฑ์ทางพิธีกรรมขึ้นมาให้สอดคล้องกับหลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา เพื่อความน่าเชื่อถือและยอมรับจากชุมชนมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังมีการแต่งบทกลอน สอดแทรกหลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาไว้หลายบทด้วยกัน

ศาสนาพราหมณ์ เข้ามามีอิทธิพลกับการแสดง โนรา โรงครู โดยเฉพาะเรื่องพิธีกรรม เห็นได้ จากการที่มีการกำหนดให้ภายในโรงพิธี โนรา โรงครูเป็นพื้นที่พิเศษ ที่เจ้าภาพมอบให้กับคณะ โนรา ในการทำพิธีกรรม ต้องมีการทำพิธีไหว้ภูมิเจ้าที่ การทำบายศรีบูชาเทพ ก่อนแสดงต้องทำพิธีเบิกโรงด้วยการทำหมากซองเพื่อบูชาเทพเมืองบน เทพเมืองล่าง เป็นการขอขมาลาโทษ ถ้าการแสดงในคำคืนนี้ได้ทำการล่วงเกินสิ่งใดลงไป การใช้น้ำมะพร้าวแทนเหล้ามาเช่นสังเวชยาเหล่าเทพ เทวดา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การจัดที่สังเวชยาแยกออกจากกันระหว่างการเช่นสังเวชยาครูหมอ โนรา กับเทพยดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ นอกจากนั้นมีการขับบทกลอนอ่อนวอน เชื้อเชิญ เหล้าเทพ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั่วจักรวาลเข้ามา

อยู่ภายในโรงพิธีเพื่อป้องกันเหตุเภทภัย เข้ามาเป็นสักขีพยาน จึงมีการรำถวายครู บูชาครู เพื่อแสดงการ นอบน้อม สยบต่อธรรมชาติและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย และกรณีการเหยียบเสนมมีการอ้างถึงพระอินทร์ที่ ได้แบ่งร่างมาดูแลมนุษย์ที่ทุกข์ยาก และช่วยเหลือด้วยการให้นายโรงทำหน้าที่เหยียบเสน เป็นต้น

อิทธิพลของความเชื่อดั้งเดิมเน้นเรื่องการนับถือวิญญาณบรรพบุรุษ การเคารพบูชาต่อ ธรรมชาติ การบรรเลงเครื่องดนตรีเป็นสื่อสัญลักษณ์ของการสื่อสาร ซึ่งเป็น โครงสร้างพิธีกรรมทาง สังคมของชาวบ้าน “มักจะมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายไม่สลับซับซ้อน อยู่ในความเชื่อที่เกี่ยวข้องกันทั้งโครงสร้าง ของวัฒนธรรมอย่างไม่แยกส่วน” (ชวน เพชรแก้ว, 2540,89) ชั้นคอนพิธีกรรมการแสดงโนราโรงครูจึง มีการผสมผสานระหว่างความเชื่อดั้งเดิม ศาสนาพุทธ ศาสนาพราหมณ์ และปัจจุบันได้ปรับตัวให้เข้ากับ วัฒนธรรมสมัยใหม่ ทำให้การสืบทอดวัฒนธรรมการแสดงโนราโรงครูยังคงดำรงอยู่ได้มาจนถึงปัจจุบัน

พิธีกรรมการแสดงโนราโรงครูยังมีอยู่อย่างแพร่หลายแถบจังหวัดปัตตานี มูลเหตุหลัก มาจากลูกหลานเจ็บป่วยโดยไร้สาเหตุ รักษาอย่างไรก็ไม่หายจากอาการเจ็บป่วย ต้องยกขันธ์มากราบไหว้ นายโรงมาทำการบนบาน เพื่อหวังว่าลูกหลานจะได้หายจากอาการเจ็บป่วย ถือเป็นมูลเหตุดั้งเดิมของ พิธีกรรม ด้วยความเกรงกลัวครุหมอบโนราจะทำโทษลูกหลาน จึงได้มีการยกโรงพิธีขึ้นมาทำการแสดง ประจำปี จนกลายมาเป็นการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีตามบรรพบุรุษ บางตระกูลมีการยกโรง โนราโรงครูแสดงทุกปี บางตระกูลปีเว้นปี สามปี ห้าปีแสดงครั้งหนึ่ง บางครอบครัวมีสำนักสร้างทรง ประจำบ้าน ได้รับการยอมรับจากชาวบ้านและชุมชน ใกล้เคียงที่ประสบเคราะห์กรรม ทุกข์ร้อนต่างๆ เข้ามาพึ่งพาอาศัย ทำให้มีลูกศิษย์จำนวนมาก ดังนั้นร่างทรงบางรายทำหน้าที่ 2 อย่าง คือ การเป็น ร่างทรงเจ้าสำนักและร่างทรงพิธีโนราโรงครู ส่วนบางครอบครัวที่มีฐานะความเป็นอยู่ที่ราบรื่น ค่าขาย ได้กำไร ลูกหลานสอบเข้ารับราชการ ถูกถอดเคออร์ การได้มาซึ่งสิ่งเหล่านี้ เกิดจากการบนบานครุหมอบ โนราของตระกูลที่อยู่เบื้องหลังของความสำเร็จ เมื่อได้มาทุกสิ่งทีปรารถนา ต้องมีการยกโรงโนราโรง ครู ดังนั้น การแสดงโนราโรงครูยังคงดำรงอยู่ในแถบจังหวัดปัตตานี มีการแสดงประจำทุกปีอย่าง แพร่หลายในชุมชนชาวพุทธ ทำให้มีคณะโนราโรงครูเกิดขึ้นมาและยังดำรงอยู่ในปัจจุบันหลายคณะ ด้วยกัน รวมทั้งคณะ “เฉลิมประพา”

บทบาทของโนราโรงครูในปัจจุบัน ยังมีความความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตชาวบ้านในแถบ จังหวัดปัตตานี มีการเชื่อมโยงความสัมพันธ์มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันอย่างเข้มข้น มิได้เสื่อมคลายไป จากชุมชน ด้วยความผูกพันระหว่างครุหมอบกับลูกหลาน ความสนุกสนาน บันเทิง และการรักษา เยียวยา ความทุกข์ของชาวบ้านที่ต้องพึ่งพาโนราโรงครู ทำให้มองเห็นความสัมพันธ์ในรูปแบบลักษณะแบบ พึ่งพาอาศัยกับวิถีชีวิตชุมชน โนราโรงครูเป็นสิ่งที่สร้างสถาบันครอบครัวมีความเข้มแข็ง ก่อเกิดความรัก ความสามัคคีระหว่างเครือญาติ เพราะร่างทรงคนหนึ่งจะมีครุหมอบเข้ามาประทับทรงหลายท่าน

ด้วยกัน มีทั้งครูหมอที่อยู่ในตำนาน ครูหมอที่เป็นบรรพบุรุษของลูกหลานภายในชุมชน และครูหมอที่ชุมชนให้ความเคารพนับถือ การยกโรงโนราขึ้นมาแต่ละครั้งเป็นการรวมเครือญาติภายในชุมชนให้เข้ามาประกอบพิธีกรรม และการบอกเล่าทุกข์สุขให้ครูหมอโนราได้รับรู้ ช่วยเหลือในการแก้ปัญหา นอกจากนั้นแล้ว ผู้คนในชุมชนได้แสดงออกถึงความสนุกสนานในการร่ายรำ ความบันเทิงจากการแสดง ที่มีทั้งความสนุก บันเทิง ตื่นเต้น และสิ่งสำคัญชุมชนยังมีความต้องการในการพาลูกหลานที่เป็นโรคผิวหนัง เช่น เสน ป่าน ใฝ่ ไข่อุ้ง เป็นต้น มารักษาด้วยการให้นายโรงเหยียบเสน บางครั้งชาวบ้านจะเดินทางมาจากต่างจังหวัดทั้งไทยพุทธและไทยมุสลิม สิ่งเหล่านี้ได้กลายมาเป็นความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชุมชนภายในโรงพิธีกรรม

3. ลักษณะการสืบทอดโนราโรงครู ต้องประกอบด้วย

3.1 การสืบทอดร่างทรง ถือเป็นตัวแทนของคณะเจ้าภาพ มักจะเป็นลูกหลานที่บรรพบุรุษผู้เป็นครูหมอโนราต้องการให้สืบทอดการเป็นร่างทรง ดังนั้น ช่วงพิธีกรรมการเชื่อเชิญครูหมอโนราในคืนแรก ครูหมอมีความประสงค์ให้เชื่อทรงใหม่ เพื่อสืบทอดทายาท เรียกว่า “การเชื่อหาร่างทรง” เหตุผลมาจากการที่ร่างทรงเก่าตายไป หรือแก่ชราไม่สามารถทำหน้าที่ร่างทรงได้ โดยลูกหลานไม่ได้ล่วงรู้มาก่อนว่า ตนเองจะถูกเลือกจากครูหมอ จะรู้ได้ในคืนที่แสดง โนราโรงครู เช่นเดียวกับ คาบตำรวจฉนภัทร จันทมะกสิศ ที่ถูกครูหมอเลือกให้สืบทอดทายาทการเป็นร่างทรงก่อนจะประกอบพิธีกรรมการเชื่อครูหมอโนรา ต้องให้ผู้เป็นร่างทรง นำขันหมากทรงมาขึ้นต่อนายโรง เพื่อแสดงความจำนงในการสืบทอดการเป็นร่างทรงคนต่อไป ปัจจุบันบทบาทของร่างทรงในจังหวัดปัตตานีมีอยู่ 2 แบบด้วยกัน คือร่างทรงโนราโรงครูที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับพิธีกรรมอย่างเดียว จะใช้ชีวิตตามแบบปกติธรรมดา ประกอบอาชีพเลี้ยงครอบครัว และกรรมร่างทรงที่ทำหน้าที่พิธีกรรมโนราโรงครูและทำหน้าที่เป็นเจ้าสำนักไปพร้อมๆ กันด้วย ซึ่งจะมีลูกศิษย์ลูกหามากมาย ร่างทรงเจ้าสำนักจะทำหน้าที่ช่วยเหลือด้านต่างๆ เช่น การทำนายลักษณะ การค้าขาย การประกอบอาชีพ และร่างทรงหนึ่งคนจะมีตายายประจำทรงหลายท่านด้วยกัน ทำให้การยกโรงพิธีขึ้นมา ลูกหลานของตายายจะเดินทางมาภายในโรงพิธีเพื่อได้พบปะพูดคุยกับตายายของตนเอง ทำให้ความสัมพันธ์ระบบเครือญาติภายในชุมชนมีความเข้มแข็ง

3.2 การสืบทอดคณะโนราโรงครู มี 2 ส่วนด้วยกันคือ

3.2.1 การสืบทอดการเป็นนางรำ และลูกคู่ เพราะโนราโรงครูคณะหนึ่งๆ ประกอบด้วย นางรำประมาณ 5-7 คน ลูกคู่ 7 คน และผู้จัดพิธีกรรม 1 คน นอกจากนั้นจะเป็นผู้ที่คอยช่วยเหลือในการขนย้ายเครื่องดนตรี และจัดพิธีกรรมภายในโรงพิธี ดังนั้น นายโรงจะเป็นผู้รับภาระหน้าที่ทำการฝึกหัดบรรดาเยาวชนภายในชุมชนที่มีความประสงค์จะเป็นนางรำและลูกคู่ประจำ

คณะโนรา เพื่อนำมาเสริมหรือทดแทนกันต่อไป ปัจจุบันความสนใจของเยาวชนในการฝึกหัดรำโนราน้อยลงไปตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เยาวชนจะสนใจการศึกษา และการทำกิจกรรมภายในโรงเรียนมากกว่าการฝึกหัดรำโนรา ส่วนบรรดาเครื่องดนตรี และลูกคู่เหล่านี้างรำของคณะเฉลิม-ประพา ทุกคนมีอาชีพประจำ จะร่วมตัวแสดงปีหนึ่งในช่วงมีการแสดงโนราโรงครู การถ่ายทอดความรู้ เพื่อจะสร้างจิตวิญญาณให้กับบรรดาเยาวชนในการสืบทอดการแสดงโนรา จึงเป็นสิ่งที่ค่อนข้างยากสำหรับนายโรงโนราโรงครู ทำได้เพียงการฝึกฝนบรรดานุตรหลายของตนเอง และลูกหลานญาติ ไกลบ้าน แต่การฝึกฝนเป็นไปได้ช่วงระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น เพราะถ้าเยาวชนกลุ่มนี้เรียนในชั้นสูงขึ้นไป สอบเข้ามหาวิทยาลัยในกรุงเทพฯ หรือจังหวัดอื่นๆ ทำให้เป็นปัญหาในการแสดงโนราโรงครู แม้ในปัจจุบันการแสดงโนรายังไม่ประสบปัญหาในส่วนนี้มากนัก เพราะสมาชิกในคณะยังมีเรี่ยวแรงในการแสดงอยู่ แต่ในอนาคตการหาลูกคู่ประจำคณะคงจะเป็นเรื่องที่ยากขึ้น และประสบปัญหามากยิ่งขึ้น

3.2.2 การสืบทอดการเป็นนายโรงโนราโรงครู เพื่อเปลี่ยนสถานภาพโนราใหม่ ให้เป็นโนราเต็มตัวจะต้องผ่านพิธีครอบเทริด (ตัดจุก) หากนายโรงโนราที่ยังไม่ผ่านพิธีกรรมนี้ ถือว่าเป็นนายโรงโนราไม่สมบูรณ์ ชาวบ้านจะเรียกว่า “โนราดิบ” หรือ โนราคนไหนซึ่งแต่งงานก่อนเข้าร่วมพิธีการตัดจุก ก็จะถูกเรียกว่า “โนราปาราชิก” โนราทั้งสองแบบจะไม่สามารถประกอบพิธีกรรมสำคัญ ๆ เช่น การเหยียบเสนา การตัดเหมุรบ พิธีกรรมการตัดจุกได้ สืบทอดรูปแบบมาแต่โบราณซึ่งถูกกำหนดให้ปฏิบัติจาก “ครูหมอโนรา หรือค้ายายโนรา” ที่บ่งบอกสถานภาพความเป็นโนราใหม่ ให้มีความรู้สึกว่าคุณเป็นโนราที่สมบูรณ์ และพิธีกรรมนี้ยังมีผลต่อความรู้สึกของชาวบ้าน ที่ต้องการเชิญโนรามารประกอบพิธีกรรมโรงครูของคนด้วย เพราะชาวบ้านเชื่อว่าร่างโนราที่ผ่านพิธีครอบเทริด เป็นร่างพิเศษเหนือมนุษย์ทั่วไป สามารถสื่อสารกับโลกวิญญาณได้ เพราะการรำรำโนรา เป็นความรู้ของเทพดา ที่มาบังเกิดในร่างมนุษย์ ซึ่งลูกหลานคณะ “เฉลิมประพา” ได้ผ่านพิธีกรรมการตัดจุก 3 คน เพื่อก้าวสู่การเป็นนายโรงอย่างสมบูรณ์แบบในอนาคต

แนวโน้มโนราโรงครู : ตามสภาวการณ์ปัจจุบัน

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ทำให้โนราโรงครูแถบจังหวัดปัตตานีต้องปรับตัว เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน เช่น ขั้นตอนพิธีกรรมจะลดความเข้มข้นลง เดิมจะนิยมแสดง 3 คืน 2 วัน ปัจจุบันนิยมแสดง 2 คืน 1 วัน สาเหตุมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ชาวบ้านเริ่มใช้ชีวิตในการทำงานนอกบ้าน คำนึงในการหาเลี้ยงชีพ และเหตุผลสถานะทางการเงิน เพราะการแสดงโนราโรงครูแต่ละครั้งจะต้องใช้จ่ายเงินค่อนข้างสูง สำหรับคณะโนราโรงครู “เฉลิมประพา” แสดงคืนละ 12,000 บาท เจ้าภาพต้องมีฐานะทางการเงินค่อนข้างดี จึงสามารถยกโรงโนราโรงครูมาแสดงได้ ดังนั้นพิธีกรรมทุกอย่างขึ้นอยู่กับความต้องการของเจ้าภาพ คณะโนรายอมรับและพร้อมที่จะปรับเปลี่ยน

พิธีกรรมให้สอดคล้องกับช่วงเวลา ทำให้ระยะเวลา 3 — 4 ปีที่ผ่านมา ชาวบ้านนิยมใช้เวลาในการแสดง 2 คืน กับ 1 วัน ส่วนการแสดง 3 คืน 2 วัน เป็นที่นิยมในอดีต เข้าภาพนิยมน้อยลง เพราะใช้เวลานานเกินไป และค่าใช้จ่ายสูง แต่ยังรักษาพิธีกรรมที่สำคัญอันมีผลต่อการไม่ยอมรับของครุหมอโนรา ทำให้มองเห็นทิศทางการเปลี่ยนแปลงขั้นตอนไปตามทิศทางโครงสร้างของสังคมปัจจุบัน ที่ทุกฝ่ายต้องมีการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดภายในกรอบการเปลี่ยนแปลงทางระบบโครงสร้างทางสังคม “ความสามารถในการดำรงอยู่ของสื่อที่ผ่านยุคสมัยที่เปลี่ยนไป โดยส่งผ่านวัฒนธรรมของสื่อชนิดนี้ไปสู่คนรุ่นใหม่ที่อยู่ในสถานการณ์ใหม่ โดยที่สื่อสามารถดำรงอัตลักษณ์อย่างในยุคก่อน โดยคนรุ่นก่อนไว้ได้” (เชียรชัย อิศรเดช, 2548 : 14)

การสืบทอดทางวัฒนธรรมตามระบบทางสังคมที่แปรเปลี่ยนไป ส่งผลกระทบต่อการสืบทอดการเป็นช่างทรง ตามความประสงค์ของครุหมอโนรา ช่างทรงที่เป็นตัวแทนพิธีกรรมของครุหมอโนราจะเป็นชาวบ้านธรรมดา วิธีการประกอบอาชีพเหมือนกับคนทั่วไป แต่จะมีบทบาทอำนาจ นำเกรงขามเมื่อครุหมอโนราประทับร่างทรง ทำให้บุตร หลาน สามี ภรรยา บิดา มารดา ต้องสยบยอมรับฟัง เชื่อฟัง นอบน้อมต่อร่างทรง ทุกคนเชื่อว่า นั่นคือครุหมอโนรา (บรรพบุรุษ) ลูกหลานผู้เป็นเชื้อสายไม่อาจปฏิเสธได้ กล่าวคือลูกหลานคนใดถูกดาวยเลือก ลูกหลานคนนั้นจะเป็นช่างทรงไปตลอดชีวิต ญาติฝ่ายใดยกโรงโนราขึ้นมา ก็จะเป็นตัวแทนในการนั่งเป็นร่างทรง วัฒนธรรมการสืบทอดการเป็นช่างทรงจะดำเนินไปจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งต่อไปอย่างไม่มีการสิ้นสุด ทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับลูกหลานที่รับราชการ ทำงานประจำ

ส่วนการสืบทอดนายโรงสมบูรณ์แบบต้องผ่านพิธีกรรมการตัดจุด ซึ่งมีกฎเกณฑ์สำคัญ คือ มีอายุครบ 20 ปี และไม่เคยผ่านการแต่งงานมาก่อน ดังนั้น ผู้ที่จะสืบทอดการเป็นนายโรงได้ต้องเป็นผู้ที่มีจิตวิญญาณความสนใจโนรามาดั้งแต่เด็ก ซึ่งปัจจุบันเป็นสิ่งที่หายากสำหรับเยาวชนที่จะสนใจในเรื่องของพิธีกรรมแบบศิลปะการแสดงพื้นบ้าน ทำให้การสืบทอดโนราโรงครูจึงมักจะเป็นลูกหลานของนายโรงคณะโนราเป็นส่วนใหญ่ที่ซึมซับการแสดงโนราจากบรรพบุรุษ เช่นเดียวกับลูกหลานคณะเฉลิมพระบาท มีบุตร 3 คนได้เข้าพิธีการตัดจุด (เกรอบเทริด) เพื่อเป็นนายโรงอย่างสมบูรณ์ แต่สิ่งเหล่านี้ยังเป็นเรื่องยากสำหรับลูกหลาน ที่มีอาชีพรับราชการ งานประจำ มารับหน้าที่การเป็นนายโรงได้ในอนาคต การสืบทอดการจัดตั้งคณะโนราโรงครูขึ้นมาไม่ใช่เรื่องง่าย นายโรงโนราต้องผ่านการฝึกฝนมาตั้งแต่เด็ก ด้วยใจรัก “การเป็นนายโรงโนราคุณจะมีเกียรติ มีศักดิ์ศรี มีอิสระยิ่งกว่าอาชีพเจ้านายข้าราชการอันสูงส่งยิ่งในสมัยนั้นเป็นไหนๆ” (นิพัทธ์พร เพ็งแก้ว, 2547 : 51) และการเป็นนายโรงโนราโรงครู ต้องมีความรู้ ความชำนาญด้านพิธีกรรม และไสยศาสตร์ด้วย จึงจะเป็นนายโรงที่มีชื่อเสียงเป็นที่ชื่นชอบของชาวบ้าน สามารถรับการแสดงทั้งโนราทั่วไป หนึ่งตะลุง โนราโรงครู และลิเกมโนได้

จึงสามารถทำการแสดงได้ตลอดทั้งปี มีรายได้นำมาหล่อเลี้ยงสมาชิกภายในคณะได้อย่างสบาย ปัจจุบันสื่อความบันเทิงชนิดอื่นๆ เช่น โทรทัศน์ ภาพยนตร์ เข้ามามีบทบาทเป็นที่นิยมของชาวบ้าน ส่งผลกระทบต่อการรับการแสดงโนรา หนังตะลุง และปี่หนึ่งๆ โนราโรงครูแบบพิธีกรรมได้แสดงเพียงสี่เดือน เป็นเหตุให้ ทุกคนต้องหันไปประกอบอาชีพประจำของตนเอง การแสดงแต่ละครั้ง บางคนกลางานไม่ได้ บางคนมีธุระจำเป็น ทำให้คณะโนราโรงครูไม่ได้รวมตัวกันเหมือนกันเป็นครอบครัวเดียวกันอย่างเช่นในอดีต

ส่วนบรรดาลูกคู่เหล่านางรำที่ได้ร่วมกับคณะ “เฉลิมประพา” จะเป็นบรรดาลูกคู่ที่ได้ร่วมคณะกันมาเป็นเวลานาน มีความรักและเคารพซึ่งกันและกัน และมีบรรดาลูกหลานที่เข้ามาช่วยเหลือ ในการรำรำ ในอดีตจะมีชาวบ้านนิยมพาลูกหลานฝากให้เป็นศิษย์นายโรงเป็นประจำ แต่ปัจจุบันเยาวชนไม่ค่อยมีความสนใจในการแสดงโนราโรงครู “การที่ลูกหลานของชาวบ้านหรือศิลปิน ซึ่งได้ผ่านระบบ การศึกษามาระดับหนึ่ง ล้วนแต่ได้ปรับตัวเข้าสู่ระบบสังคมใหม่แล้วทั้งสิ้น จะโดยรู้ตัวหรือไม่ก็ตาม เขาเหล่านั้นได้แปลกแยกจากสังคมเดิม จากคุณค่าและมรดกทางวัฒนธรรมไปแล้วเป็นอย่างมาก ในประเด็นนี้สิ่งที่น่าคิดในกรณีของโนราก็คือ ความหวังที่จะให้มีการสืบต่อโนราอย่างจริงจังเป็นสิ่งที่คุณแล้วเลือนราง” (ชวน เพชรแก้ว, 2540 : 89) จึงเป็นภาระหน้าที่ของนายโรงที่ต้องใช้วิธีการหลากหลาย ในการดึงบรรดาเยาวชนภายในชุมชนให้มาสนใจการแสดงโนราให้ได้ดังเช่นในอดีต การสืบทอด คณะโนราจะมีความเข้มแข็งและมั่นคงต่อไปในอนาคต

ส่วนลูกหลานและชาวบ้านที่เข้าร่วมพิธี มีความเชื่อว่า ครูหมอโนราหรือดาวยโนรามาประทับ ร่างทรงจริงๆ ทำให้ลูกหลานเข้ามาหาครูหมอถือว่าเป็นบรรพบุรุษของตนเอง มีความรู้สึกซาบซึ้ง ตื้นตันใจ โอบกอดระหว่างลูกหลานกับครูหมอโนรา ทุกคนเคารพและเชื่อฟังในสิ่งที่ครูหมอสั่งสอน ส่วนความรู้สึกของร่างทรง จะเป็นแบบครึ่งหลับครึ่งตื่น ไม่สามารถบังคับตัวเองได้บางช่วงขณะ การแสดงอัตลักษณ์ช่วงขณะการเข้าทรงจะแสดงออกมาตามลักษณะนิสัยเบื้องต้นตามความรู้สึกของ ร่างทรง หรือ ตามอัตลักษณ์ของครูหมอซึ่งเป็นที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ด้วยกระบวนการทาง วิทยาศาสตร์ แต่เป็นศาสตร์อย่างหนึ่งที่ล่วงรู้เฉพาะผู้ที่ผ่านประสบการณ์จริง การศึกษาวิจัยไม่ใช่เป็นการพิสูจน์หาความจริงกับสิ่งที่เกิดขึ้นภายในพิธีกรรม แต่ศึกษาวิจัยเพื่อให้ได้รู้และทำความเข้าใจใน กรอบของพิธีกรรมที่ชุมชนสร้างขึ้น ซึ่งมีขั้นตอนพิธีกรรมละเอียดอ่อนแต่เป็นระบบทุกขั้นตอน ทำให้ การถ่ายทอดทางวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่นมายาวนานจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ทำให้เกิดความผูกพัน ความ สามัคคีของสถาบันครอบครัว สร้างความบันเทิง สนุกสนาน การรักษาเยียวยาให้กับชุมชน ดังนั้น โนราโรงครูในจังหวัดปัตตานี ยังคงสืบทอดทางวัฒนธรรมอยู่ต่อไป มิได้สูญหายไปจากชุมชน แต่มีการ ปรับตัวไปตามโครงสร้างทางสังคม และวัฒนธรรมสมัยใหม่ที่เข้ามากระทบ